

„Ki a havasok erdőrengetegét az olvasólámpák fénykörébe lopta”

/Sütő András, 1971./

**„Látván, hogy falrahányt borsó a szava,
[Sándor József erdőmérnök] beletemetkezett
munkájába s nem törődött mással, mint
hogy minden üzemterve világító példája le-
gyen annak, hogyan kellene okosan gazdál-
kodni azzal a hatalmas nemzeti vagyonnal,
amit az erdők, a havasok képviselnek.”**

/Kemény János: Vadpáva, 1958. 94./

Csak dicsérhetjük Nagy Pált, az Egyszer mindenkit szólítanak - Romániai magyar elbeszélők c. antológia szerkesztőjét, hogy a gyűjteményben Kemény Jánostól (Pittsburg, 1903-1971, Marosvásárhely) az *Ítéletidőt* (1936) közölte. Ebben a novellájában ugyanis a „valamikori havastulajdonos” - Sütő András szavaival élve - egy nagykiterjedésű erdei tüzet olyan hűségesen, annyi szaktudást eláruló módon írt le, hogy azt szakmai szempontból is remeknek tekinthetjük: „Mint veres kupola, borulnak össze a menekülők fölött a lángok. Alig van már oxigén a levegőben. Akinek zsebkendője van, azt, akinek nincsen, ingéből leszaggatott rongyokat márt futtában a patakba, s orrába, szájába gyümöszöli. Ezen keresztül szívja a levegőt, hogy a füst kiszoruljon a lélegzetéből [...]” /208./

Hasonló élményben részesülhetünk Kemény János kortársának, Nyírő Józsefnek erdei témákat leíró írásainak olvasásakor is. Nyírőnek az *erdei vihar*ról alkotott képe szintén megragadó látvány: „Szörnyű ha az erdő megharagszik. A fenséges szálfák úgy törnek ketté, mint a gyufaszál, mások tövestől felrepülnek a levegőbe és mindent összezúzva zuhannak ismét vissza a földre. Recseg, ropog minden. A villámok szüntelenül cikáznak, egyik a másik után, mintha hatalmas aranykígyókat kötöttek volna össze a farkuknál fogva. [...]” /Uz Bence, 1936. 82./

Mint annyi más írónak, Kemény Jánosnak is vannak feledésbe merült írásai. Ezek közé tartozik az *Erdélyrészi Hangya Naptár* 1942-ben megjelent *Vasútépítők* c., kétoldalnyi megemlékezése az *erdei vasutak* építő- és fenntartó munkásairól. Bizonyára már ők sem tudják - számuk napjainkban igen megfogtakozott -, hogy pár évtizeddel ezelőtt egy havasbirtokos fejedelmi sarj így írt róluk: „Tisztelem az [erdei] vasúti munkásokat s a szívem nagy melegséggel telik meg, amikor a pöfögő, szuszogó iparvonatról kalaplengetéssel viszonzom köszöntésüket!” (E könyv szerzőjének az ötvenes évek végén említették a marosvécsi pályamunkások, hogy a báró úrnak nehéz volt előre köszönni.)

Majd megbecsülését írántuk e szavakkal toldotta meg: „A vasútépítő munkás a legelőkelőbb a havasi munkástársadalomban. [...] Nélkülök üzemet fenntartani nem lehet, tudja a munkaadó: a vasúti munkás kezében száz meg száz ember életének biztonsága” /53./.

A „*Vasútépítők*”-ből megtudhatjuk azt is, hogy mit jelentett az *erdei vasúti pályamunkásnak* a „*Havas*”: „[...] s a legény a Havason szokja meg a rendszeres munkát, a felelősséget és gyakorolja az ügyeskedést, [...] Havason szerzi a legény az új házépítési költségeket [...]”. Rangot is jelentett az itteni munkásközösséghez tartozni: „Csak úgy a legényhez, ki a havasi munkát még nem kóstolta meg, ki adná szívesen oda lányát?” - olvashatjuk ugyanott Kemény János szerető sorait, kitől azt is megtudjuk, hogy a pályamunkásnál fontosságban, tekintélyben, legnagyobb volt a „*Vezér úr*”, az erdei vasúti mozdony vezetője. A mozdonyt pedig igaz, hogy csak gépnek vagy káváérlőnek titulálták, de közte és a vasúti személyzet között bensőséges viszony alakult ki. „*Jön a Rózsí*” - kiáltották a baktai erdei vasút emberei, mert mozdonyuk hamar - már 1927 körül - ezt a nevet kapta, és megőrizte az államosítás után is. (Csak 1962-ben nyerte a négyes számot. → *Boldizsár Károly*, gépészmérnök visszaemlékezései.)

Az iskolában úgy tanítják, hogy *Kemény János* véglegesen beköltözött a romániai magyar irodalom történetébe, kinek legnagyobb és legmaradandóbb műve az *Erdélyi Helikon* írói munkaközösségének létrehozása volt. *Sütő András* mindezt megtoldotta azzal is, hogy ő a természeti világ bolyongó szerelme volt, ki a havasok erdőrengetegét, viharaival és fűszálszezeivel megismertette olvasóit. Mindezeket az erdészek talán azzal egészíthetik ki, hogy *Kemény János* lelkében született meg a kapitalista viszonyok között dolgozó *eszményi erdőmérnök* alakja: „Szép szál, deres hajú férfi *Sándor József erdőmérnök*”, ki „nem szerződött sem állami, sem magánkézben lévő uradalomhoz, nem kötötte életét egyetlen fakitermelő részvénytársaság szekeréhez sem”, meg tudott élni műszaki munkák (üzemtervek, erdőtérképek, erdősítési tervek stb.) elkészítéséből, és szenvedéllyel űzhette a vadászatot, nem tagadva meg „az erdővédelmi eszmét, amelynek szolgálatára készült fel annak idején, az erdészeti főiskolában”. (Pedig szakmai berkekben úgy tartották - tesszük hozzá -, hogy „a jó vadász, rossz erdész”.) /Az idézet helye: Vadpáva, 93-98./

Kemény János egyik legismertebb regényének, a *Víziboszorkánynak* /1965, majd 1979/ tárgya a *marosi tutajozás* fénykora és hanyatlása. Segítségével megismerhetjük az elfelejtett *tutajos kifejezések* (fertáj, transzport, vezértutajos, ladás terhe stb.) mellett azokat a veszélyeket is, melyekkel az akkori tutajozás járt: „Ismét keresztben áll a *malom* [hajósmalom], mozdulatlanul. Olyan keményen áll, mintha vasmacskát vetett volna egy láthatatlan víz alatti szikla oldalába. Jobbról vagy balról elevezni mellette nem lehet [...] A víz sodrása erősebb hatalom az emberi hatalomnál: úgy vágja hozzá a terhét a malomhoz, hogy az dübörögve pozdorjává török És az emberek? Hová lettek az emberek? [...] Aztán egy fej bukkan fel a malom alól, s két keményen csapódó kar! [...]” /1965. 236./.

Hogyan vélekedett az *Erdészeti Lapok* cikkírója az 1877-ben közölt, *A Maroson gyakorolt tutajozás és ennek akadályai* c. írásában ugyanerről a veszedelemről? „Ha a *hajómalmosoknak* kevés az örölni valójuk vagy vasárnaponként igen sok vendégük van, s mulatságot szerez nekik a tutajozás idejében *egy pár székelly tutajost megsarcolni*, a Maros mentén levő hajómalmosok állomás helye nem lévén a közigazgatási hatóság által határozottan megjelölve, ha inni akarnak vagy kedvük van egy pár deszkát szerezni, feltolják a hajómalmot a víz legközelebbi kanyarodásáig, jól ismervén a helyi viszonyokat, úgy állítják a hajómalmot a víz sodrába, hogy midőn jönnek a tutajok, a kanyarodásoknál nem lévén rá elkészülve, ember legyen a tutajos a talpán, hogy képes legyen ott elhaladni és hajómalomba ne ütközzék, de jaj annak a tutajosnak, a ki a hajóhoz ért, rögtön üldözőbe veszik előre elkészített kavicszapporral, kikötni kényszerítik, vele alkudozásba bocsátkoznak s szerencséről beszélhet, ha fele rakományától meg nem fosztják [...]” /227., 228./.

Az erdésztársadalom nemcsak azért lehet hálás *Kemény Jánosnak*, mert tevékenységükről elismerőleg írt, hanem azért is, mert a nagyközönség figyelmét „motorizált” világunkban az annyi károsításnak kitett *erdő* felé irányította. És ez a szolgálat nem lebecsülendő segítség, amihez hasonlót íróink, költőink közül a *természet* csak *Áprilytől* kapott:

„A zápor sűrű cseppekben szakadt,
fácán futott az odvas bükk alatt.
A mókus nézte félig álmosan
s szólt: Boldog itt, akinek odva van.”

/Áprily Lajos: Erdei jelenet. 1966./

BÖZÖDI GYÖRGY

Székely bánja

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST